

Årsberetning 2023

Region Sønderjylland-Schleswig

Indhold

1. Kultur, sprog, børn, unge, fritid og sport	2
2. Arbejdsmarked og mobilitetsbarrierer	14
3. Politisk og administrativ dialog og samarbejde	20
4. Regionskontor & Infocenter	29

Kolofon:

Region Sønderjylland-Schleswig
Regionskontor & Infocenter
Lyren 1 6330 Padborg, Danmark
Tel. +45 74 67 05 01 Fax +45 74 67 05 21
www.region.de www.region.dk
www.kulturfokus.de www.kulturfokus.dk
www.kulturakademi.de www.kulturakademi.dk
www.pendlerinfo.org

Marts 2024

ISBN: 978-87-93827-42-4

Fotos: Region Sønderjylland-Schleswig, Monika Remus (Dansk-tysk musikskoledag)
Tryk og layout: Toptryk, Buskmosevej 4, 6300 Gråsten

Forord

Året 2023 var præget af en række nye udviklinger for Regionskontor & Infocenter. På den ene side skulle Borgerprojektforden, som siden begyndelsen af året har ydet borgerrettet projektstøtte, bringes til live, og på den anden side skulle arbejdet med mobilitetsbarrierer drives videre som en del af den dansk-tyske arbejdsgruppe på regeringsniveau. Begge dele har krævet et stort arbejde, og det kunne kun gennemføres med succes på grund af engagerede medarbejdere. Men også de grænseoverskridende samarbejdsspørgsmål, der skulle behandles i politik og administration, var udfordrende: Den fremtidige grænseoverskridende togtrafik, truslen om etablering af testområder for kæmpevindmøller med frygtede virkninger på Verdensarv Vadehavet, miljøforurening forårsaget af PFAS og beskyttelsen af Østersøen blev diskuteret i gode dialoger, og der blev søgt efter løsninger i fællesskab. Dialogen med hinanden samt at stå inde for hinanden har altid været og er kerneopgaven i Region Sønderjylland-Schleswigs arbejde.

I denne årsberetning kan du læse om aktiviteterne i detaljer og om de personer, der har været involveret.

Vi håber, du vil nyde at læse den.

Kultur, sprog, børn, unge, fritid og sport

Kulturfondens arbejde omfattede i 2023 gennemførelse af aktiviteterne i Kulturaftale 2021-2024, Borgerprojekt-fonden samt det grundlæggende kulturarbejde inden for rammerne af Region Sønderjylland-Schleswig.

Kulturaftale 2021-2024

Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig 2021-2024 omfatter indsatsområderne "Rum til fællesskab" og "Fælles om kulturarv". Under disse to indsatsområder er der afsat midler til musikalsk talentfremme, talentudvikling børn, unge og bevægelse, forsøgsprojekter hos de enkelte partnere og kulturaftalens to hovedprojekter.

2023 har været et travlt men også meget positivt år, hvor der med kulturaftalemidler er blevet gennemført en lang række succesfulde aktiviteter. Året var også startskuddet for det nye kulturaftaleinitiativ "Kulturboost", der skal understøtte projektudvikling hos de syv kommunale grænsenære partnere. Planlægningen af de to hovedaktiviteter "Ord i det offentlige rum" og "Dansk-tysk kulturuge" blev ligeledes skudt i gang.

Hovedprojekterne "Rum til fællesskab" og "Fælles om kulturarv"

Under hvert af kulturaftalens to indsatsområder har Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig godkendt to hovedprojekter "Rum til fællesskab" og "Fælles om kulturarv".

"Rum til fællesskab" har til formål at fremme kunstneriske, kreative og borgernære fællesskaber på tværs af grænsen via kulturtilbud til børn og unge samt voksne.

"Fælles om kulturarv" arbejder med nytænkende formidling af den fælles kulturarv og den sproglige mangfoldighed i grænseregionen særligt overfor børn og unge.

Hvert projekt har et budget på 2.334.500 kr./313.355 EUR. Projekterne og deres enkelte aktiviteter er blevet til i en dialogproces med kulturinstitutioner, kulturaktører og partnernes forvaltninger. Der er nedsat to faglige styregrupper, der løbende skal kvalificere realiseringen af hovedprojekterne i praksis.

Rum til fællesskab

Hovedprojektet indeholder 4 delaktiviteter.

Dansk-tyske fortællestier:

Via aktiviteten skal børnehavebørn lære om grænseregionens kultur og natur ved at blive medskabere af et offentligt kulturtilbud og ved at mødes med børn fra den anden side af grænsen. Der blev i 2023 gennemført to fortællesti-forløb: det første i februar-marts og det andet i september-oktober.

Forårsforløb: Tornerose

I forårsforløbet deltog Børnehuset Rinckenæs fra Sønderborg kommune og ADS-Kita Tarp Wanderuper Straße fra Kreis Schleswig-Flensburg. De i alt 25 deltagende børn var mellem 5 og 6 år gamle. De to børnehaver har udviklet hver deres fortællesti

med udgangspunkt i eventyret "Tornerose" og under vejledning af den dansk-tyske kunstner Inga Momsen.

Fortællestien udviklet af Børnehuset Rinkenæs kunne ses ved Plejehjemmet Dalsmark i Rinkenæs, og fortællestien udviklet af ADS-Kita Tarp kunne ses på den allerede etablerede fortællesti med 16 tavler i Tarps centrum (fra biblioteket til Alexander-Behm-Schule hhv. aftenskolen). Begge stier har været åbne for offentligheden i løbet af foråret.

Dansk-tyske fortællerstier

Efterårsforløb: Naturen i Vadehavet

Møgeltønder Naturbørnehus fra Tønder kommune og Ev. Kita Neukirchen deltog i efterårsforløbet og samarbejdede med kunstneren Cilly Schröder med udgangspunkt i emnet "Naturen ved Vadehavet". Der deltog i alt ca. 16 børn i forløbet, og børnene var mellem 3 og 4 år gamle. Møgeltønder Naturbørnehus' fortællesti kunne ses i Schackenborg slotspark, og Ev. Kita Neukirchens fortællesti kunne ses rundt omkring i Neukirchen i efteråret 2023.

Generelt modtager aktiviteten gode tilbagemeldinger fra børnehaver og kunstnere og bidrager til et godt samarbejde mellem aktører i børnehavernes lokalområder. Kunst og kultur i et grænseoverskridende perspektiv kommer dermed helt tæt på borgerne.

Kultur i hverdagen – litterære byvandring

Aktiviteten har til formål at tilbyde en platform for voksne borgere, hvor de kan mødes på tværs af grænsen, lære om grænseregionen og opleve et fællesskab med andre borgere i grænseregionen. Den anden runde af dansk-tyske litterære

byvandring fandt sted i løbet af september 2023 og blev gennemført af Sønderborg biblioteker, Deutsche Bücherei Sonderburg og Stadtbibliothek Flensburg. Byvandringerne var igen meget populære, og billetterne blev hurtigt solgt. I alt deltog ca. 120 borgere i byvandringerne. Kulturaftalens faglige styregrupper havde anbefalet at inddrage flere fællesskabende elementer og åbne op for nye målgrupper i 2023. Derfor blev der i flere af byvandringerne eksperimenteret med andre formater såsom fællessang og skriveværksted. Deltagerne var meget glade for disse yderligere elementer.

Film

I 2023 fandt endnu et filmforløb sted i efteråret, hvor skoler fra dansk og tysk side deltog og atter lærte om det at skabe film med emnet "Forandringer". De deltagende skoler var Bernstorff Gymnasium, Den nye Friskole, Grænseegnens Friskole, Klaus Harms Schule, Privatskolen Als, Struensee Gemeinschaftschule og Tinglev Deutsche Schule. Der har været en mindre udskiftning i filminstruktører til filmcampen og de efterfølgende besøg ude på skoler, og tilbagemeldingerne er, at det har givet nye input. I alt blev der indsendt 21 film til juryen, og d. 14.12.2023 afholdtes den afsluttende filmfestival i Schweizerhalle i Tønder med prisuddelinger og diplomoverrækkelsen. René Andersen, formand for Kulturudvalget i Tønder Kommune, uddelte prisen for årets Bedste Film.

Filmaktiviteten styres erfarent af Birgitte Boelt fra UC Syd som projektleder og roses for at være en god ramme om elevmøder og bestå af velplanlagte enkeltelementer som introkursus for lærere, filmcamp med professionelle filminstruktører, arbejde i de enkelte klasser og en afsluttende filmfestival.

Dansk-tysk ungeaktivitet

Ungeaktiviteten skal tilbyde en platform, hvor unge kan komme i kontakt med hinanden på tværs af grænsen og drøfte aktuelle emner. Aktiviteten blev i 2023 gennemført som "Dansk-tysk skoleklimadag" koordineret af Kinder-und Jugendbüro Flensburg men med bred opbakning fra alle kulturaftalepartnere. Under skoleklimadagen mødtes 250 elever fra danske og tyske skoler til foredrag, workshops og debatter om klimaudfordringer. De deltagende skoler gav gode tilbagemeldinger på dagen, som både gav dem mulighed for et kultur-og sprog møde på tværs af grænsen og for at tage et meget aktuelt emne op.

Fælles om kulturarv

Hovedprojektet indeholder 3 delaktiviteter.

Kuratorskolen

I 2023 blev det første forløb i regi af projektet Kuratorskolen gennemført. Forløbet har fokus på innovativ formidling af grænselandets kulturarv overfor og sammen med elever fra 7.-10. klasse fra begge sider af grænsen. 8 skoler deltog i forløbet i 2023, og de har generelt meldt positivt tilbage på forløbet og den dertil udviklede digitale undervisningsplatform. Skolerne fremhævede i deres evaluering, at eleverne tilegnede sig mere viden og fik styrket deres evne til at reflektere over grænseregionens kulturarv. Tilbage melding var dog også, at det krævede meget tid og planlægning at gennemføre forløbet.

Undervisningsplatformen kan findes her: <https://kulturkurator.kulturakademi.de/da/>

Arkitektur og design

Formålet med aktiviteten har været at få udviklet et undervisningsforløb, der skal gøre elever på ungdomsuddannelserne bevidste om den fælles dansk-tyske kulturarv; introducere dem for arkitektoniske udviklingstendenser i grænselandet og motivere dem til at forholde sig til, hvilke ønsker de selv har til fremtidens arkitektur. Undervisningsmaterialet kan findes her:

<https://www.kulturakademi.de/dk/materialien/arkitektur-design/>

På grund af vanskeligheder med at rekruttere skoler blev tilbuddet i 2022 forlænget til også at omfatte 2023, hvor fire yderligere skoler fra hhv. Flensburg (Kurt-Tucholsky-Schule), Sønderborg (EUC Sønderborg), Nordfriesland (Friedrich Paulsen Schule) og Tønder (Tønder Gymnasium) påbegyndte forløbet. Tilbage meldingerne på forløbet er enstemmigt, at grænseregionens arkitektur er et spændende og relevant emne, men at det kræver nytænkning og ekstra tid at få det integreret i undervisningen, fordi emnet er så omfattende og ikke indgår i de gængse fagbeskrivelser.

Ord i det offentlige rum

Det overordnede formål med aktiviteten er at bevidstgøre borgerne om det unikke ved grænselandet som et område med fem historisk hjemmehørende sprog. Ønsket er, at borgerne bliver nysgerrige på de sprog, som de ikke kender så godt, og får øjnene op for de ligheder og forskelle, der genspejler sprogenes historiske udvikling.

Projektet skal munde ud i opstilling af 14 ord i to meters højde, dvs. to ord pr. partnerkommune, samt arrangementer med fokus på grænseregionens sprog i forbindelse med den dansk-tyske kulturuge fra den 16.9.-22.9.2024. Ordene skal findes via en offentlig konkurrence, som forløber fra den 1.2.2024-31.3.2024.

Den faglige styregruppe har på sine møder i 2023 været med til at konkretisere aktiviteten og udtrykt ønsker til kommunikationsarbejdet, der blev forberedt i efteråret 2023. Ordkonkurrencen sættes i gang fra 1. februar 2024, og vinderordene vil blive opstillet i forsommeren 2024.

Musikalsk talentfremme

I indeværende kulturaftaleperiode har de danske og tyske musikskoler og folkBALTICA indgået et endnu tættere samarbejde under overskriften "Folkakademi". Samarbejdet har til formål at udvikle tværnationale kulturelle fællesskaber omkring folkemusikken blandt børn og unge og skal styrke fødekæden mellem de danske og tyske musikskoler og folkBALTICA-ensemblet. I regi af "Folkakademiet" er der i 2023 blevet gennemført seks workshops mellem musikskolerne og ensemblet samt andre eksperter på folkemusikområdet. Unge fra regionen blev på workshopsne introduceret til folkemusik som musikalsk genre og fik mulighed for at optræde sammen med folkBALTICA-ensemblet; talentfulde unge musikere fik mulighed for at blive del af ensemblet, og musikskolelærerne fik inspiration til egen undervisning.

folkBALTICA-ensemble

Ensemblet havde 10års jubilæum i 2023. I den anledning blev der udgivet en cd og der blev lavet en film, som ser tilbage på de sidste 10 år. Filmen kan ses via dette link:

<https://www.kulturfokus.de/dk/kulturnews-beitrag-d/10-aar-folkbaltica-ensemble/>

Ensemblet har pt. 35 medlemmer, og det vurderes, at der ca. kom 10.000 publikummer til årets 8 koncerter.

Dansk-tysk musikskoledag

Den dansk-tyske musikskoledag blev gennemført den 10. juni i Flensburg. På en lang række scener præsenterede de deltagende 850 musikskolelever fra grænselandets syv musikskoler eksempler på deres kunnen. Afslutningsvis blev musikskoledag-stafetten givet videre til Aabenraa, som afholder den næste dansk-tyske musikskoledag den 8. juni 2024.

Dansk-tysk musikskoledag 2023, Monika Remus

Talentudvikling børn, unge og bevægelse

Projektet finansieres med de såkaldte 'tidligere amtslige tilskud uden for lov', som er blevet en del af kulturaftalens økonomi fra 2021. Projektet har til formål at styrke fastholdelse, fællesskaber og trivsel blandt semi-elite spillere i grænseregionens fodboldklubber. I 2023 deltog ca. 150 spillere i Sønderjyske Future Academy, der er projektets hjørnesteen og navnet på projektets træningstilbud i grænselandet. Træningerne foregik forskellige steder i Sønderjylland-Schleswig. Ud over selve træningen blev der sat fokus på ernæring og sociale arrangementer, delvist sammen med forældrene.

Arbejdet med at udvikle en mentorordning er kommet godt i gang, og pt. er der tilknyttet 4 ældre spillere som assistenttrænere og rollemodeller.

Desuden blev der afholdt møde med en tysk klub mhp. formaliseret samarbejde på tværs af grænsen samt set på muligheden for at udvide tilbuddet til også at omfatte piger.

Kulturboost

Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig har for perioden 2023-2024 afsat 1.411.424 DKK / 189.454 EUR til projektet "Kulturboost Sønderjylland-Schleswig".

Formålet er gennem en målrettet indsats at få udviklet nye dansk-tyske samarbejdsprojekter og understøtte deres realisering.

Siden begyndelsen af året er der blevet afholdt møder med partnerne bag Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig for at konkretisere partnerskabets behov og interesser i forhold til målgrupper og fokusområder. Desuden er der i samarbejde med partnerskabet blevet inviteret til oplæg om dansk-tysk kultursamarbejde. For at kunne henvende sig til specifikke målgrupper og udvikle projekter ud fra dem blev der i foråret afholdt en række netværksmøder om emnerne kunst og jazz. Frem til jul blev der afholdt netværksmøder på områderne lokalarkiver og scenekunst.

Partnerskabet omkring Jazz indsendte en ansøgning til borgerpuljen og afholdt et fint arrangement i Haderslev i slutningen af november. Omkring 40 deltagere fra spillesteder, musikskoler, kulturinstitutioner og musikområdet lyttede til et spændende og underholdende oplæg omkring jazzens indflydelse på hjernen, nød musik fra et dansk-tysk nyetableret jazzensemble og var aktive i mindre workshopgrupper, hvorefter de arbejdede med ønsker til fremtidige samarbejder.

Jazz over grænsen, Haderslev

I årets løb har der også været fokus på udvikling af tilbud til børnefamilier, hvilket resulterede i en stor ansøgning til borgerpuljen om udvikling af en app "Natureventyr". Tilskuddet fra borgerpuljen betyder, at der vil blive udviklet 14 eventyr-ruter, der tager sit udgangspunkt i forskellige steder i grænselandet.

Gennem hele året var der stor efterspørgsel efter oplæg om det dansk-tyske kultursamarbejde, og tilslutningen til netværksmøderne har været forbløffende stor. Tendensen er dog, at det kræver en stor opsøgende indsats at få knyttet kontakter, der munder ud i konkrete projektideer.

Forsøgsprojekter

Alle 7 grænsenære partnere bag kulturaftalen disponerer over kulturaftalemidler til gennemførelse af lokale forsøgsprojekter, der kan inspirere kulturaftalens partnerkreds.

Følgende aktiviteter har fundet sted:

Stadt Flensburg:

I forsøgsprojektet "Eventyr forbinder" beskæftiger skolelever sig med danske og tyske eventyr på tværs af grænsen og generationer. I 2023 var samarbejdet på tværs af generationer mellem den tyske Grundschule Fruerlund og Rønshave Plejehjem i fokus. Desværre var det pga. sygdom ikke muligt at gennemføre det planlagte direkte møde mellem skolebørn og plejehjemsbeboere. Projektet afsluttes med en eventyrfestival i foråret 2024.

Projektet følges videnskabeligt af Europa-Universität Flensburg.

Kreis Nordfriesland:

Forsøgsprojektet hedder "Toms fantastiske rejse" og handler om talentudvikling og kreativitet i musikalske fællesskaber mellem danske og tyske børn. Via forsøgsprojektet kobles musik og astronomi og formidles over for unge. Omdrejningspunktet er figuren Tom, som tager de unge med på en musikalsk-astronomisk rejse. Rejsen gennemføres som dansk-tyske weekend-workshops for unge. Da det har været vanskeligt at rekruttere nok deltagere fra begge sider af grænsen til workshopsene, overvejer man nu at udvikle et ekstra tilbud til skoler til 2024.

Der er desuden blevet udarbejdet en film om projektet, som bl.a. blev vist ved Husumer Schlossvergnügen og på en kunststilling på Mikkelfberg.

Kreis Schleswig-Flensburg:

Forsøgsprojektet har fokus på at bringe kunst og kultur til borgerne i landdistrikterne via et mobil kunsttilbud, KunstMobilen. Koncepterne bliver skræddersyet til de forskellige lejligheder, hvor kunstmobilen kommer. KunstMobilen har i 2023 været til mange forskellige fester og festivaler på tysk side og vil næste år også tage over grænsen, f.eks. er der lavet en aftale med Gråsten Æblefestival.

Haderslev kommune:

Forsøgsprojektet "Sange bygger broer" er et projekt med fokus på mødet og musikalske fællesskaber mellem elever på tværs af den dansk-tyske grænse. Formålet med forsøgsprojektet er at undersøge, om man kan bringe danske og tyske børn, der endnu ikke har dansk og tysk i skolen, sammen via sang, og hvad der kommer ud af dette møde. Til det formål blev der udvalgt seks skoler fra Haderslev kommune og seks skoler fra tysk side. Skolerne har været meget motiverede til at deltage i forløbet; der er blevet udtrykt stor begejstring for forløbet og sågar knyttet venskaber på tværs af grænsen. Alle deltagere har taget ejerskab til projektet, og der har været stor opbakning fra elever, lærere og forældre.

Der er blevet gennemført et forløb i skoleåret 2022/2023, og pt. gennemføres endnu et forløb, som afsluttes med en afslutningskoncert i marts 2024.

Sønderborg kommune:

Sønderborg har fordelt midlerne på to forsøgsprojekter "Kunst på tværs" og "Ungdommens spot på verdensmål".

Verdensmålsfestival – Ungdommens spot på verdensmål

Forsøgsprojektet har i 2023 samarbejdet med BC Syd om at planlægge en Verdensmålsfestival af og for unge, der skal gennemføres den 30. august 2024 på Kær Vestermark. Konceptet går ud på, at unge formidler verdensmål over for andre unge. For at klæde lærerne og eleverne på til dette blev der indgået et samarbejde med et konsulentbureau, som har uddannet dem til at formidle verdensmål. Verdensmålsfestivalen gennemføres som en form for messe, hvor både danske og tyske aktører inviteres ind til at formidle over for danske og tyske elever.

Kunst på tværs

Via forsøgsprojektet tilbydes tværgående kunstforløb for unge kunstattalenter i et samarbejde og i synergi mellem biblioteket, musikskole og kunstske i Sønderborg. Forsøgsprojektet giver mulighed for at afprøve dette samarbejde samt for at tydeliggøre kunstneriske interessefællesskaber over for unge og vise, at der er kunstneriske muligheder lokalt. Samtidig bidrager det til synliggørelsen af de involverede institutioner. Der bliver indhentet kunstnerisk inspiration fra hele grænselandet under projektforsøgene.

Der er blevet gennemført et forløb i 2022/2023 med fernisering i marts 2023, og der gennemføres lige nu et nyt forløb, som afsluttes den 9. marts 2024.

Tønder kommune:

Tønder har fordelt midlerne på to forsøgsprojekter "Kulturarvspas", der skal skabe incitament til at besøge historiske steder i grænselandet, og projektet "Grænseoverskridende kultursøjler fra Jejsing Bjerg", hvor der skal arbejdes med udarbejdelse og opstilling af kunstinstitutioner tæt ved grænsen.

Kulturarvspas

Projektet består af udarbejdelse og udlevering af dansk-tyske kulturpas til børnefamilier, hvor de langs grænsen kan opdage særlig grænseregional arkitektur og sætte et klistermærke i passet, når de har været der. Passene blev udleveret i løbet af sommeren 2023 og blev revet væk.

Kultursøjler på Jejsing Bjerg

Man er stadig i gang med at udvikle projektet, således at det passer til de økonomiske og tidsmæssige ressourcer, men hovedformålet med projektet vil fortsat være at inddrage borgerne i at skabe et lokalt kunstværk.

Aabenraa kommune:

Forsøgsprojektet "Formidling on site" formidler udvalgte steders historie, kultur eller natur "on site" til gavn for borgere og turister. I 2023 blev der arbejdet med delprojekterne "International Artcamp" på Scheersberg, som desværre måtte aflyse pga. manglende tilmeldinger, samt med igangsættelse af en dramatiseret lydvandring på dansk og tysk, som vil blive produceret i 2024 i anledning af Francisca Clausens 125 års fødselsdag.

Kommunikation og arrangementer i regi af kulturaftalen

Fra sekretariatets side blev der udsendt 5 pressemeddelelser om kulturaftaleaktiviteter og 10 presseinvitationer. Kulturaftalens aktiviteter blev som minimum nævnt 28 gange i pressen.

Der er gennem året blevet arbejdet intensivt med at optimere indhold og rækkevidden af SoMe indsatsen på Facebook og Instagram. Til det formål er der bl.a. blevet arbejdet med annoncering og hyppigheden af opslag, der præsenterer kulturaftalens aktiviteter. Lige nu følger ca. 1500 personer kulturfokus-facebooksiden.

Der blev desuden afholdt kultur-og netværksmøde med emnet "Kultur, sundhed og trivsel", som satte fokus på, hvilken rolle kultur kan spille ift. til at løfte sundhed og trivsel i et dansk-tysk perspektiv. Der deltog ca. 80 personer i arrangementet.

Forberedelse af Kulturaftale 2025-2028

Selvom det danske kulturministerium endnu ikke havde meldt noget ud om rammevilkårene for indgåelse af kulturaftaler gældende for perioden 2025-2028, besluttede Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig at igangsætte forberedelsen for at sikre den fornødne tid til de lokale beslutningsprocesser i 2024. På baggrund af en SWOT-analyse, erfaringerne fra den nuværende kulturaftale og inputs fra en studietur for udvalg og forvaltninger i november besluttede Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig, at der i forbindelse med udvikling af kulturaftalen for 2025-28 skal arbejdes med projektudvikling indenfor følgende indsatsområder:

På sporet af demokratiet – med fokus på hvordan især børn og unge kan få indsigt i demokrati som styreform og gennem kulturelle aktiviteter, kunst og kulturbaserede dialoger og "praktivisme" kan arbejde med demokrati i miniformat.

Samt

Livskvalitet gennem kulturelle fællesskaber – med fokus på hvordan kunst, kultur og natur kan bruges til at fremme mental sundhed, herunder mindske ensomhed gennem fællesskaber, og hvor aktiv deltagelse kan øge livskvalitet og -mestring.

Forberedelse af Interregansøgning om netværk og kompetenceudvikling

Som et initiativ under Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig blev der i 2023 arbejdet på at udvikle en ansøgning til et interregprojekt med titlen "Nete - NETværk / Netzwerke / Transversal/Empowering". Interregprojektet skal styrke netværksdannelse på tværs af grænsen og samtidig øge institutioners, organisationers og borgernes kompetencer til at udvikle og gennemføre dansk-tyske borgernære projekter. Det er hensigten at aflevere en ansøgning til fristen den 29.4.2024.

Borgerprojektfond

Regionskontor & Infocenter har siden den 1.1.2023 stået for forvaltningen af en Borgerprojektfond, der støtter borgernære dansk-tyske projekter og møder. Det er Interreg Deutschland-Danmark, der har bevilget midler til at drive fonden. Fonden vil i perioden 2023-2029 kunne fordele over 28.600.000 DKK / 3.838.926 EUR til borgernære aktiviteter i Interreg-programområdet. Fondens puljemidler er fordelt på tre puljer:

- **Borgerpuljen** støtter innovative og borgernære dansk-tyske projekter inden for alle områder og temaer af relevans for borgerne.
- **Transportpuljen** støtter dansk-tyske møder mellem børn og unge op til 26 år. Der kan også søges om støtte til ture for børn og unge til nabolandet, hvis det er forbundet med en formidling af samfundsforhold, kultur, sprog eller natur.
- **Netværkspuljen** støtter møder mellem voksne, hvis formålet er at opbygge nye netværk, fremme erfaringsudveksling eller konkret projektplanlægning.

Der er lavet et organisatorisk setup omkring Borgerprojekt-fonden, der er designet til at sikre fondens relevans i hele Interreg-programområdet, og det betyder, at Interreg-programmets partnere, danske kommuner og repræsentanter fra mindretallene indgår i fondens bevillingsstruktur.

En administrativ følgegruppe håndterer mindre ansøgninger, mens fondens bevillingsudvalg træffer beslutninger vedrørende større ansøgninger på beløb over 186.250 kr./ 25.000 EUR. Bevillingsudvalget overvåger løbende, om tildelingerne er i overensstemmelse med fondens overordnede formål. Bevillingsudvalget afholdt møde den 22.5.2023 og den 9.10.2023. På grund af den meget store interesse for at ansøge om midler i transportpuljen, besluttede bevillingsudvalget på sit oktobermøde at reducere antallet af ansøgninger fra én institution til 2 ansøgninger pr. halvår.

Bevillingsudvalget havde i december 2023 følgende medlemmer:

- Formand, Kathrine Monsrud Ekelund, Region Sjælland
- Næstformand, Mario De Vries, Kreis Schleswig- Flensburg
- Christel Leindecker, Sønderborg Kommune
- René Andersen, Tønder Kommune
- Jens Wistoft, Region Syddanmark
- Lene Rikke Bresson, Guldborgsund Kommune
- Kim Dawartz, Næstved Kommune
- Lars Erik Hornemann, Kulturregion Fyn
- Nickolai Hamann, KKR Sjælland
- Daniel Dürkop, Stadt Flensburg
- Udo Maart, Kreis Nordfriesland
- Axel Westphal-Garken, Stadt Neumünster
- Nils Förster, Kreis Rendsburg-Eckernförde
- Birgit Künzel, Stadt Kiel
- Hans-Joachim Friedemann, Hansestadt Lübeck
- Hiltrud Weddeling, Kreis Ostholstein
- Uwe Jessen, deutsche Minderheit

2023 var et hektisk opstartsår, hvor metodik, retningslinjer og ansøgningsbilag skulle udarbejdes til fondens tre puljer. Det lykkedes at få åbnet transportpuljen for ansøgninger i marts måned, hvorefter borgerpuljen fulgte i maj. Den store interesse for særligt at søge om midler i transportpuljen gjorde, at sekretariatet blev nødt til at skubbe åbningen af netværkspuljen til starten af 2024.

Borgerpuljen

Fra maj 2023 til udgangen af året blev der bevilget 15 ansøgninger gennem borgerpuljen. Den samlede støttesum var på 3.523.305 DKK/472.926 EUR, hvilket svarer til 129 % af de gennemsnitlige årlige puljemidler og 18 % af de samlede midler afsat til borgerpuljen.

Der blev godkendt 6 store ansøgninger med en støttesum fra 186.250 DKK/25.000 EUR, og

9 mindre ansøgninger med et støttebehov på under 186.250 DKK/25.000 EUR.

De bevilgede projekter fordeler sig tematisk på den måde, at 10 ud af de 15 projekter kan betegnes som kulturprojekter; 3 projekter som idrætsprojekter, og de sidste 2 projekter har et uddannelsesperspektiv. Den primære målgruppe i 70 % af projekterne var børn og unge.

Transportpuljen

Fra åbningen af transportpuljen medio marts og til medio december 2023 blev der godkendt 107 transportpuljeansøgninger. Den samlede bevilling var på 1.240.221 DKK/166.473 EUR, hvilket betyder, at 117 % af årets puljemidler blev bevilget i løbet af 7 måneder, idet der var lukket for behandling af ansøgninger i juli og august måned.

De 107 ansøgninger omfatter 4072 børn og unge. 23 % af ansøgningerne havde mindst en mindretalspartner, og 72 % af ansøgningerne kom fra Region Sønderjylland-Schleswigs geografi.

Transportpuljen kan støtte møder mellem børn og unge på tværs af grænsen, og denne type af ansøgninger udgjorde 26 % af de bevilgede transportpuljeansøgninger. I de øvrige 74% af bevilgede ansøgninger var der tale om en gruppe børn eller unge, der tog på tur til nabolandet. I over halvdelen af disse ansøgninger var der tale om en tur med et primært kulturhistorisk indhold.

Netværkspuljen

Puljen åbner først til februar 2024, men efteråret 2023 blev brugt til at forberede puljen.

Borgerprojektfondens kommunikationsarbejde

Fonden benytter primært Interregs officielle kommunikationskanaler, herunder hjemmeside og nyhedsbreve, for at sikre bred udbredelse af information inden for programområdet. Derudover har fonden sine egne profiler på Facebook og LinkedIn, og sekretariatet laver regelmæssigt indhold til partnerskabets forskellige kommunikationsplatforme. Partnerskabet bag fonden har adgang til et kommunikationskit, der omfatter PowerPoint-præsentation, invitationsskabeloner samt grundlæggende tekster til brug på hjemmeside og sociale medier.

I 2023 var der afsat 37 timer om ugen til administrationen af fonden. For at maksimere effektiviteten inden for kommunikationsarbejdet blev der implementeret en kommunikationsstrategi, hvor der fortrinsvis tilbydes onlinerådgivning og online præsentation af fondens støttemuligheder. I løbet af året stod sekretariatet for 36 oplæg om fondens støttemuligheder. Derudover holdt repræsentanter for partnerskabet diverse oplæg. Borgerprojekt-fonden og de bevilgede ansøgninger blev nævnt 12 i pressen.

Arbejdsgrupper, netværksgrupper og samarbejdsarrangementer

kultKIT

kultKIT projektet er afsluttet, men der er fortsat tætte faglige kontakter med samarbejdskredsen bag kultKIT, der indgår som en del af det organisatoriske set up omkring Borgerprojekt-fonden. Regionskontor & Infocenter er desuden blevet netværkspartner i Interregprojektet "Fehmarn Belt Learning Network", som

Næstved kommune er leadpartner for. Projektet skal styrke samarbejdet inden for uddannelse, ugemiljøer og kultur på tværs af Femern Bælt med det formål, at unge klædes på til fremtidens arbejdsmarked.

NORDMUS

Der har ikke været nogen fællesaktiviteter med Nordmus-samarbejdet i 2023.

Prof. dr. ABC

Der er gennem transportpuljen givet tilskud til en ansøgning, hvor børnehaverne havde et forløb med Prof. dr. ABC.

Dansk-Tysk Biblioteksforum

Dansk-Tysk Biblioteksforum står for samarbejdet mellem danske og tyske biblioteker i Region Sønderjylland-Schleswig. Regionskontor & Infocenter varetager sekretariatsfunktionen.

Dansk-Tysk Biblioteksforum afholdt møder den 13.1.2023 og 7.9.2023. Emnerne var bibliotekernes deltagelse i kulturaftaleprojekter og muligheder for at igangsætte andre dansk-tyske initiativer. Et oplæg fra Stadtbibliothek Saarbrücken om fransk-tysk samarbejde omkring udlån v/ Christine Ide-Schröder gav anledning til at diskutere nye samarbejdsmuligheder. Derudover blev der behandlet aktuelle emner og udvekslet erfaringer.

Lærerkonference

Den dansk-tyske lærerkonference henvender sig til sproglærere fra Danmark, der underviser i tysk, og sproglærere fra Tyskland, der underviser i dansk. Konferencen har status som Landesfachkonferenz Dänisch og modtager et tilskud fra IQSH (Institut für Qualitätsentwicklung an Schulen Schleswig-Holstein). Lærerkonferencen tilrettelægges i tæt samarbejde med IQSH, Grenzgenial og UC Syd (University College Syddanmark).

Årets lærerkonference, med temaet «Samarbejde i praksis / Partnerschaft in der Praxis», fokuserede på dansk-tyske elevmøder som en central del af nabosprogsundervisningen. Konferencen gav eksempler på, hvordan elevmøderne styrker elevernes kommunikative og interkulturelle kompetencer.

Deltagerne blev præsenteret for fire parallelle workshops, rettet mod forskellige klassetrin. Disse workshops skulle give konkrete forslag til, hvordan læreren effektivt kan forberede og gennemføre dansk-tyske elevmøder. En del af konferencen handlede også om at hjælpe lærerne til tydeligt at kommunikere merværdien af disse møder til eleverne. Konferencen sluttede med præsentationer af forskellige udflugtsmuligheder til nabolandet. Oplægsholdere inden for natur, kultur og erhverv gav tips og eksempler på interessante udflugtsmål.

Samlet set gav konferencen lærerne mulighed for at reflektere over potentialet i dansk-tyske elevmøder og udforske konkrete værktøjer og ideer til at integrere disse møder i deres undervisning. De ca. 100 fremmødte lærere roste i deres evalueringer konferencen for den gode stemning, mulighederne for faglige samtaler blandt deltagerne og hands-on aktiviteter, der uden stort besvær kan integreres i egen undervisning. I evalueringssvarene blev der dog også efterlyst mere tid til konkret planlægning af elevmøder på tværs af grænsen og til interaktion mellem deltagerne.

Arbejdsmarked og mobilitetsbarrierer

Informationsformidling og nedbrydning af barrierer

Infocentret er det eneste uafhængige vejledningstilbud inden for informationsformidling og nedbrydning af barrierer i Region Sønderjylland-Schleswig og langt ud over regionens grænser. Pendlere, virksomheder, institutioner og myndigheder søger råd og hjælp hos Infocentret om en bred vifte af emner. Takket være mange års erfaring har Infocentrets eksperter en omfattende specialviden og en bred vifte af ekspertise, som kommer de rådsøgende til gode. Deltagelsen i samarbejdet "Grenznetz" og arbejdet med identificeringen og analyse af mobilitetsbarrierer er blevet videreudviklet og styrket.

På trods af den personlige vejledning lokalt og træffetiderne hos partnerne næsten er indstillet, blev der gennemført 3.690 vejledninger. Det var ca. 12% under det foregående års niveau.

Grænsependler- og mobilitetsinformationsformidling

Informationsformidling til grænsependlere, virksomheder, myndigheder og institutioner med spørgsmål omkring hele spektret af grænseoverskridende emner udgjorde også i 2023 Infocentrets hovedaktivitet. 3.690 forespørgsler fra borgere, virksomheder, myndigheder og institutioner blev behandlet, besvaret og suppleret efter nærmere undersøgelse. Kompetente netværkspartnere blev konsulteret, hvor det var nødvendigt. Ud over Infocentrets informationsformidling er Skattestyrelsens vejledningsservice også blevet videreført. Spørgsmål blev afklaret i tæt samarbejde mellem Skattestyrelsen og vejlederne - for det meste pr. telefon. Der var 308 telefonkonsultationer på dette område.

På grund af det store antal tilflyttere fra Tyskland steg behovet for indkomstatter fra de danske skattemyndigheder markant. I samråd med Skattestyrelsen blev der aftalt en pragmatisk og hurtig fælles behandlingsprocedure. Denne praktiseres med succes til gavn for de skattepligtige borgere.

Vejledningen fordelt på emner i 2023:

Generelt: Spørgsmål, der kan besvares uden hensyntagen til personen og den enkeltes individuelle situation.

Individuel: Spørgsmål, som kun kan besvares ved at se på den individuelle personlige situation.

	2023	2022
Arbejdsmarked Tyskland alment Almene spørgsmål vedrørende arbejde i Tyskland uden individuel karakter. Den enkeltes personlige forhold skal der ikke tages højde for.	2	1
Arbejdsmarked Danmark alment Almene spørgsmål vedrørende arbejde i Danmark uden individuel karakter. Den enkeltes personlige forhold skal der ikke tages højde for.	2	12
Arbejdsmarked Tyskland individuelt Spørgsmål vedr. arbejde i Tyskland, typisk dansk grænsependler. Det drejer sig om en konkret situation og spørgsmål til den individuelle situation.	80	70
Arbejdsmarked Danmark individuelt Spørgsmål vedr. arbejde i Danmark, typisk tysk grænsependler. Det drejer sig om en konkret situation og spørgsmål til den individuelle situation.	223	274
Skat alment i Danmark eller Tyskland Spørgsmål vedrørende skat uden individuel karakter. Typisk: Mulig pendler uden et konkret arbejdstilbud. Typiske spørgsmål: Hvad er sidste frist for aflevering af selvangivelse? Hvor høj er den gennemsnitlige skat?	19	29
Skat individuelt i Danmark eller Tyskland Spørgsmål vedrørende skat i nabolandet med individuel karakter. Typisk: Aktiv grænsependler, grænsependler på pension, mulig pendler med konkret arbejdstilbud, andre forhenværende grænsependlere. Typiske spørgsmål: Hvad kan jeg trække fra i skat? Kan jeg bruge grænsegængerreglen? Er det muligt at være ubegrænset skattepligtig? Hvorfor har jeg modtaget 6 årsopgørelser? osv.	829	813
Sygesikring alment i Danmark eller Tyskland Almene spørgsmål vedrørende sygesikring uden individuel karakter. Typisk: Hvor er jeg sygesikret som grænsependler? Hvor høj er sygedagpengesatsen generelt?	8	16
Sygesikring individuelt i Danmark eller Tyskland Kræver en betragtning af den enkeltes sag. Er beskæftigelsesperioden opfyldt? Hvor længe har man været syg? Hvor høj er sygedagpengesatsen?	310	385
Pension alment i Danmark eller Tyskland Almene spørgsmål vedrørende folkepension, tjenestemandpension, egne pensionsordninger (fx Riester), førtidspension/Erwerbsminderungsrente, folkepension/Rente, efterløn/Vorruhestand og lign.	6	14
Pension individuelt i Danmark eller Tyskland Som ved pension almen men med personlig karakter.	548	468

	2023	2022
Øvrig social sikring i Tyskland alment Almene spørgsmål vedrørende arbejdsløshedsforsikring, plejeforsikring arbejdsulykkesforsikring, familieydelser og efterløn.	5	8
Øvrig social sikring i Danmark alment Almene spørgsmål vedrørende arbejdsløshedsforsikring, arbejdsulykkesforsikring, familieydelser og dansk efterløn.	12	10
Øvrig social sikring i Tyskland individuelt Som ved alment men med personlig karakter.	224	189
Øvrig social sikring i Danmark individuelt Som ved almen men med personlig karakter.	347	424
Erhvervskontakter i Tyskland Alle spørgsmål fra virksomheder som ikke vedrører social sikring (883/2004) eller skat.	3	1
Erhvervskontakter i Danmark Alle spørgsmål fra virksomheder som ikke vedrører social sikring (883/2004) eller skat.	13	9
Øvrige spørgsmål alment eller individuelt Spørgsmål vedrørende andre ting end nævnt før som for eksempel giftermaal, skilsmisse, statsborgerskab.	1.059	1.474
Resultater		
Svar- med det samme uden yderligere sagsbehandling.	3.510	4.069
Henvisning- Spørgsmålet skal besvares af den kompetente myndighed, da det hyppigt kræver en individuel afgørelse (der henvises direkte til den ansvarlige institution).	165	114
Undersøgelse og svar- Den individuelle sag skal undersøges i samarbejde med andre, eller spørgsmålet er så komplekst, at det skal undersøges nærmere. Kan principielt ikke besvares med det samme.	15	13

Information vedr. rådsøgende:	D 2023	D 2022	DK 2023	DK 2022	Andre 2023	Andre 2022
Lønmodtagernes arbejdssted	1.205	1.402	1.173	1.593	14	11
De rådsøgendes nationalitet	2.622	3.137	535	625	55	62
Firmasæde	72	49	71	53	0	0

Aktiviteter 2023

Der blev gennemført mange aktiviteter for yderligere at fremme det grænseoverskridende arbejdsmarked og præsentere samt synliggøre Region Sønderjylland-Schleswig.

Udvalget af forklarende videoer til hjemmesiden pendlerinfo.org er blevet udvidet. Her forklares de ofte stillede spørgsmål på en illustrativ måde. Videoerne er blevet godt modtaget og blev set 3.561 gange i 2023.

Der blev afholdt 17 arrangementer (seminarer, konferencer og foredrag). Der var 956 deltagere til arrangementerne. PR-arbejdet førte til forskellige artikler i pressen.

Følgende af Infocentrets aktiviteter bør fremhæves:

- Deltagelse i møderne i grænsegængerforeningen 'Grenzgänger'
- Diverse informationsarrangementer
- Opretholdelse af kontakter og deltagelse i arrangementer i Femern Bælt-regionen
- Deltagelse i tilflytterarrangementer
- Deltagelse i møder i arbejdsgruppen for mobilitetsbarrierer

Informationsarrangementer

Efter de tidligere års restriktioner og en ændring i informationsefterspørgslen blev der arrangeret forskellige informationsarrangementer i 2023.

Den 6. juni blev der afholdt et arrangement om arveretlige spørgsmål i Schafflund sammen med foreningen "Grenzgänger" for at formidle de vigtigste opmærksomhedspunkter til dem, der bor i Tyskland. Erfarne advokater fra regionen støttede arrangementet.

Emnet pension for grænsependlere var omdrejningspunktet for en informationsaften, der blev afholdt den 11. oktober i Schafflund sammen med foreningen "Grenzgänger". Med støtte fra Deutsche Rentenversicherung blev mange spørgsmål afklaret, og systemerne i begge lande blev præsenteret. Arveret for personer, der bor i Danmark, og især for tilflyttere, var emnet for et arrangement i Aabenraa den 12. oktober i samarbejde med Bund Deutscher Nordschleswiger.

For første gang blev der sammen med arbejdsgiverforeningen Flensburg-Eckernförde arrangeret en informationseftermiddag for regionale arbejdsgivere på den tyske side. Omkring 30 arbejdsgiverrepræsentanter kom til Padborg den 28. november for at få informationer omkring opmærksomhedspunkter, hvis de har medarbejdere, der bor i Danmark.

Alle arrangementer var velbesøgte, og der var livlige spørgerunder, som blev besvaret kompetent og fyldestgørende af oplægsholderne.

Arbejdsmarkedsprojekter

Pendlerindsats Femern Bælt

Ud over den konceptuelle forberedelse af grænsependlervejledningen i og for Femern Bælt-regionen omfatter projektet, der oprindeligt var planlagt til at løbe over to år, også udviklingen af et vejledningstilbud fra Regionskontor & Infocenters side. Til det formål skal der oprettes og offentliggøres telefonvejledningstilbud, og der skal udarbejdes målrettet information til den relevante målgruppe, som skal formidles gennem informationstiltag. Planlægningen omfatter også vejledningsdage på stedet. I tæt samråd med Region Sjælland blev projektperioden forlænget til 31. december 2023, og initiativet blev udvidet til at omfatte en arbejds pakke mere. En ny udgave med fokus på vejledning og informationsformidling blev godkendt til året 2024. Der er særligt fokus på at videreføre tilbuddet og skabe en gruppe af bærende institutioner fra Femern Bælt-regionen.

Arbejdsgrupper, netværksgrupper og medlemskaber

Arbejdsgruppe Sygedagpenge Danmark

Sygedagpengearbejdsgruppen består af repræsentanter fra de danske kommuner/jobcentre. Arbejdsgruppen sikrer, at alle har opdateret information om sygedagpenge. Et mål er at gøre informationerne mere gennemskuelige for grænsependlere. Region Sønderjylland-Schleswigs Infocenter er tovholder i denne arbejdsgruppe.

På grund af det vellykkede arbejde i de foregående år blev arbejdet ændret fra faste arbejds møder til efterspørgselsdrevne møder. Der var ikke behov for møder i det forgangne år.

Arbejdsgruppe om arbejdsløshedsforsikring

Netværket fungerer som et forum for erfaringsudveksling og afklaring af spørgsmål, der opstår i arbejdet med grænsependlere. Deltagerne er eksperter fra de danske a-kasser, brancheforeningen og den nationale arbejdsmarkedsmyndighed, som beskæftiger sig med grænsependlere og det grænseoverskridende arbejdsmarked. Arbejdsgruppen mødtes den 17. marts 2023 og den 13. oktober 2023 og behandlede relevante aktuelle emner.

Verein Grenzgänger

Som en del af reorganiseringen af foreningens arbejde blev der afholdt flere møder med bestyrelsen. Ud over de sædvanlige møder blev der arrangeret to informationsarrangementer med foreningen "Grenzgänger" i 2023.

Årsmøde for jobcentercheferne

Regionskontor & Infocenter har siden 2018 arrangeret møder for jobcentercheferne. I dette forum udveksles information og erfaringer, og fælles aktiviteter koordineres. Jobcenterchefmødet fandt sted den 6. september 2023.

Jobcenternetværk

For at intensivere samarbejdet mellem arbejdsforvaltningerne og for at udvide kendskabet til det grænseoverskridende arbejdsmarked blev der etableret et netværk af medarbejdere fra arbejdsforvaltningerne. Ud over opstartsmødet den 26.1.23 blev der afholdt to møder den 8.6.23 og 7.11.23, hvor der blev holdt oplæg omkring fagemner og diskuteret aktuelle udviklinger. Der er planlagt to møder i 2024.

Grenznetz

Samarbejdet Grenznetz arrangerede 2 konferencer i 2023.

- Seminar Euregio Rhein-Maas-Nord, Mönchengladbach, 3.-5. maj 2023
- Seminar Euregio Maas-Rhein, Aachen, 14.-15. december 2023

Fokus var bl.a. på emner som hjemmearbejde, privat sygesikring og familieydelse.

Arbejdsgruppe om mobilitetsbarrierer

Baseret på den handlingsplan, der blev underskrevet af Tysklands og Danmarks udenrigsministre i august 2022, blev der nedsat en arbejdsgruppe, der skulle nedbryde mobilitetsbarrierer. Efter et indledende møde i april 2023 blev der dannet underarbejdsgrupper til at håndtere skattespørgsmål fra et erhvervsperspektiv, uddannelse/dannelse og social sikring/digitalisering. Det specifikke arbejde i underarbejdsgrupperne varierer meget på grund af de forskellige emner og

udfordringer. Regionskontor & Infocenter er ansvarlig for den sidstnævnte underarbejdsgruppe.

Der har allerede været mange samtaler med ministerier og højere myndigheder om specifikke spørgsmål og sager. Processen er endnu ikke afsluttet.

Arbejdsgruppen mødtes igen den 10. november, hvor der blev givet en statusrapport. Arbejdet vil fortsætte indtil det næste møde, der er planlagt til foråret 2024, for at vurdere fremskridtene og beslutte, om arbejdsgruppen skal fortsætte. En rapport bliver udarbejdet.

Politisk og administrativ dialog og samarbejde

Bestyrelse

Region Sønderjylland-Schleswigs bestyrelse havde i december 2023 følgende medlemmer:

- Formand Kreispräsident Walter Behrens, Kreis Schleswig-Flensburg
- Næstformand Regionsrådsmedlem Jens Wistoft, Region Syddanmark
- Oberbürgermeister Dr. Fabian Geyer, Stadt Flensburg
- Kreistagsabgeordnete Telse Dierks, Kreis Nordfriesland
- Borgmester Jan Riber Jakobsen, Aabenraa Kommune
- Borgmester Erik Lauritzen, Sønderborg Kommune
- Borgmester Mads Skau, Haderslev Kommune
- Borgmester Jørgen Popp Petersen, Tønder Kommune
- 2. næstformand Svend Wippich, Südschleswigscher Wählerverband
- Hauptvorsitzender Hinrich C. Jürgensen, Bund Deutscher Nordschleswiger
- Jörg Andresen, repræsentant grænsekommuner Kreis Nordfriesland
- Thomas Rasmussen, repræsentant grænsekommuner Kreis Schleswig-Flensburg
- Johannes Callsen, Landesregierung Schleswig-Holstein, selvsuppleret medlem (uden stemmeret)

Bestyrelsen afholdt møder den 03.03.2023, 02.06.2023, 29.09.2023 og 08.12.2023.

Følgende emner blev behandlet:

- Årsberetning 2022
- Årsregnskab 2022
- Halvårsberetning og halvårsregnskab 2023
- Status udvikling nabosprog
- Projekt Smile24
- Handlingsplan Land Schleswig-Holstein / Region Syddanmark
- Aktiviteter Bundesregierung Tyskland i sammenhæng med grænseregioner
- Grænseoverskridende studier
- PFAS
- Handlingsplan 2024
- Mobilitetsbarrierer, dansk-tysk arbejdsgruppe
- Grænseoverskridende togtrafik
- Stormflod oktober 2023
- Budget 2024
- Kulturaftale 2021-2024
- Borgerprojektfond
- Udvalgsarbejde
- Emner Udvalg for grænseregional udvikling
- "Nationalpark Ostsee"
- Klimakonference
- Regionaldag 2023
- Status grænsependlerrådgivning i Femern Bælt regionen
- Nyt fra Interregprogrammet
- Erfaringer fra andre grænseregioner

Formandskabet holdt løbende kontakt om aktuelle emner og opgaver. Den 19. juni mødtes borgmestrene fra den danske side med formandskabet for at diskutere nye udviklinger og udveksle information om bekymringer på det kommunale niveau. Den 19. december mødtes formandskabet med formændene for udvalgene for at diskutere tværgående emner som personaleressourcer, sprog, kultur og mobilitetsbarrierer, Interreg, Musikskoledag og folkBaltica Ensemble og for at se tilbage på 2023 og frem til 2024.

Dansk-tysk konference i Tønder om klimabeskyttelse og -konsekvenser

Den 23. november blev der for første gang afholdt en grænseregional konference i Tønder med det overordnede emne klima.

Arrangementets motto var: "Tænke og handle klimaorienteret på tværs af grænsen".

Partnerne i Region Sønderjylland-Schleswig præsenterede deres aktiviteter og planer med henblik på at informere og inspirere hinanden, samt for at tilbyde et potentielt samarbejde.

Emnerne var bl.a. udbygningen og udnyttelsen af fjernvarme, klimatilpasningsstrategier, den grønne omstilling af landbruget og vedvarende energikilder som drivkraft for udviklingen af landdistrikterne.

En paneldebat med førende politikere fra regionen rundede det vellykkede konferenceprogram af.

De politiske udvalg skal nu efter en evaluering beslutte, om og hvordan man kan indlede samarbejdet eller planlægge en gentagelse af arrangementet.

Dansk-tysk Klimakonference, Tønder

Dansk-tysk Regionaldag

Årets Regionaldag – Region Sønderjylland-Schleswigs kommunalpolitiske forum fandt sted i Padborg den 2. november. De omkring 60 deltagere blev informeret om aktuelle udviklinger og planer og havde mulighed for at diskutere aktuelle spørgsmål.

Ud over et foredrag af Schleswig-Holsteins Europaminister Werner Schwarz bød det officielle program på et indblik i Region Syddanmarks kommende regionale udviklingsstrategi, som blev præsenteret af Regionsrådsmedlem Jens Wistoft. Finansieringsmulighederne inden for Interreg-programmet blev præsenteret af sekretariatsleder Lewe Kuhn, og koordinator Anne-Mette Olsen fra Regionskontoret informerede om finansieringen af borgernære aktiviteter. Niclas Herbst, medlem af Europa-Parlamentet, kastede et blik på grænseregionen set fra Bruxelles og kom ind på de aktuelle emner i Europa relateret til grænseregionerne.

Arrangementet blev rundet af med en detaljeret rapport fra formanden, Walter Behrens, om status for det grænseoverskridende samarbejde, som omfattede en bred vifte af emner og aktiviteter. Afslutningsvist gav leder Peter Hansen et overblik over de emner, der aktuelt behandles i sekretariatet.

Forvaltningsgruppe

Forvaltningsgruppen forbereder bestyrelsesmøderne og sikrer udvekslingen af erfaringer mellem partnerne. Forvaltningsgruppen havde følgende medlemmer i december 2023:

- Poul Bruun, Haderslev Kommune
- Bela Bergemann, Stadt Flensburg
- Silke Alsen, Kreis Schleswig-Flensburg
- Margriet Pless Jansen, Region Syddanmark
- Jan-Torge Voß, Kreis Nordfriesland
- Anne Schulz, Sønderborg Kommune
- Julia Henriette Schatte, Aabenraa Kommune
- Henning Ravnborg Kristensen, Tønder Kommune
- Arne Rüstemeier, Land Schleswig-Holstein
- Uwe Jessen, Bund Deutscher Nordschleswiger
- Berit Erichsen, Sydslesvigsk Vælgerforening
- Maja Konietzko, repræsentant grænsekommuner Kreis Nordfriesland
- Helge Höger, repræsentant grænsekommuner Kreis Schleswig-Flensburg

Forvaltningsgruppen afholdt møde den 10.02.2023, 12.05.2022, 01.09.2023 og 03.11.2023. Forvaltningsgruppen beskæftigede sig med følgende emner:

- Bestyrelsesarbejde
- Årsregnskab og årsberetning
- Budget
- Handlingsplan
- Regionaldag 2023
- Klimakonference
- Udvalg for grænseregional udvikling
- Aktuelt fra Regionskontor & Infocenter
- Mødeplanlægning

Arbejdsmarkedsudvalg

Arbejdsmarkedsudvalget har følgende opgaver:

- Gensidig udveksling af information vedrørende relevant udvikling på arbejdsmarkedsområdet

- Diskussioner og stillingtagen til arbejdsmarkedspolitiske problemstillinger af grænseoverskridende relevans
- Drøftelse af initiativer til fremme af arbejdsmarkedet på tværs af grænsen
- Regelmæssig faglig sparring med bestyrelsens formandskab

Udvalget havde følgende medlemmer i december 2023:

- Formand Jon Krøngaard og Susanne Nyland (forvaltning), Haderslev Kommune
- Næstformand Carsten-Friedrich Sørensen og Axel Scholz (forvaltning), Kreis Nordfriesland
- Bo Jessen og Theresé Alette Andersen (forvaltning), Tønder Kommune
- Christian Dirschauer, Dansk mindretal
- Jan Prokopek Jensen og Lasse Ahlmann Kamp (forvaltning), Sønderborg Kommune
- Heide Brodda og Stephan Asmussen (forvaltning), Kreis Schleswig-Flensburg
- Dorrit Knudsen og Nikolaj Lorenz Stage Jensen (forvaltning), Aabenraa Kommune
- Dirk Jäger og Sven Henning (forvaltning), Stadt Flensburg
- Anita Boje-Nasution, Land Schleswig-Holstein
- Jens Wistoft og Margriet Pless Jansen (forvaltning), Region Syddanmark
- Ruth Candussi, Deutsche Minderheit
- Frank Nickelsen, Friesische Minderheit

Udvalget afholdt møde den 09.05.2023 og 14.11.2023. Udvalget fik aktuel information om de relevante emner. Arbejdsmarkedsudvalget beskæftigede sig med følgende emner:

- Den aktuelle situation på arbejdsmarkedet
- Eures Maas-Rhein, etableringen og arbejde af det trinationale arbejdsmarkedsnetværk
- Det nye tyske Bürgergeld
- Udfordringer Homeoffice
- Grænsependlerrådgivning – mellem systemerne
- STaRForCE – Doppeldiplom og grænseoverskridende uddannelse
- B-solutions
- Mobilitetsbarrierer

Udvalget for grænseregional udvikling

Udvalget for grænseregional udvikling har følgende opgaver:

- Gensidig udveksling af information vedrørende relevante emner
- Diskussioner og stillingtagen til relevante problemstillinger i den grænseregionale udvikling
- Identificering og behandling af relevante initiativer og projekter
- Regelmæssig faglig sparring med bestyrelsens formandskab

Udvalget havde følgende medlemmer i december 2023:

- Formand Bjørn Allerelli Andersen og Anne Schulz (forvaltning), Sønderborg Kommune
- Dorte Soll og Julia Schatte (forvaltning), Aabenraa Kommune
- Thomas Dethleffsen og Bela Bergemann (forvaltning), Stadt Flensburg
- Børge Frank Koch og Poul Bruun (forvaltning), Haderslev Kommune
- Bärbel Feddersen og Jan-Torge Voß (forvaltning), Kreis Nordfriesland
- Petra Schulze og Silke Alsen (forvaltning), Kreis Schleswig-Flensburg

- Mathias Knudsen og Henning Ravnborg Kristensen (forvaltning), Tønder Kommune
- Arne Rüstemeier, Land Schleswig-Holstein
- Karsten Byrgesen og Margriet Pless Jansen (forvaltning), Region Syddanmark
- Carsten Leth Schmidt, Deutsche Minderheit
- Bjørn Ulleseit, Dansk mindretal
- Heinrich Bahnsen, Friesische Minderheit

Udvalget afholdt møde den 13.03.2023, 28.04.2023, 11.09.2023 og 13.11.2023. Udvalget fik aktuelle informationer om de relevante emner. Udvalget for grænseregional udvikling beskæftigede sig med følgende emner:

- Grænseoverskridende offentlige ydelser
- Samarbejde forvaltninger
- Tilflytterpolitik
- Kritisk infrastruktur, forsynings- og IT-sikkerhed i en grænseoverskridende sammenhæng
- Frikommuneforsøg: Erfaringer på nationalt plan og muligheder for Region Sønderjylland-Schleswig
- Undersøge eksisterende Kooperationer
- Egnspanlægning
- Klimakonference
- Fornyelse katastrofehjælp aftale

Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig

Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig har følgende opgaver:

- At fungere som uafhængigt politisk bevillingsudvalg i forhold til aktuelle Interreg-projekter, hvor Region Sønderjylland-Schleswig har fået tillagt kompetence hertil, og såfremt andre bevillingsorganer ikke er involveret
- At fungere som uafhængig politisk styregruppe for Kulturaftalen Sønderjylland-Schleswig
- Støtte kendskab til nabosproget med det formål, at alle kan anvende deres eget sprog
- Informationsudveksling i forhold til relevante udviklinger inden for udvalgets fagområder
- Initiator for projekter, som støtter det borgernære kulturmøde og den sproglige mangfoldighed

Kulturudvalg Sønderjylland-Schleswig havde følgende medlemmer i december 2023:

- Formand Erik Kennel, Udo Maart og Johanna Jürgensen (forvaltning), Kreis Nordfriesland
- Næstformand René Andersen, Eva Ebbesen og Kia Fog Kristensen (forvaltning), Tønder Kommune
- Kjeld Thrane, Hanne Pedersen (afløser Thomas Fredsted) og Christian Haugk (forvaltning), Haderslev Kommune
- Franziska Brzezicha, Mario De Vries og Dirk Wenzel (forvaltning), Kreis Schleswig-Flensburg
- Clemens Schmidt, Daniel Dürkop og Torge Korff (forvaltning), Stadt Flensburg
- Thomas Worm Larsen, Christel Leiendecker og Morten Skovmand Fogh (forvaltning), Sønderborg Kommune
- Signe Bekker Dhiman, Carina F. Davidsen og Karsten Justesen (forvaltning), Aabenraa Kommune

- Sarina Quäck, Dansk mindretal
- Marion Petersen, Deutsche Minderheit
- Frank Nickelsen, Friesische Minderheit
- Vibeke Sypli Enrum, Region Syddanmark
- Susanne Bieler-Seelhoff, Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur des Landes Schleswig-Holstein

Udvalget afholdt møde den 15.03.2023, 18.9.2023 og 11.12.2023. Kulturudvalget beskæftigede sig med følgende emner:

- Årsberetning 2022
- Årsregnskaber 2022
- Handlingsplan 2022-2023
- Afslutning KursKultur2.0
- Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig 2021-2024
- Evaluering faglige styregrupper Kulturaftale
- Kulturboost
- Kulturtræf22 og 2024
- Udvalgets fokusområder 2023 "Kultur og sundhed"
- Forberedelse Kulturaftale 2025-2028
- Borgerprojektfond
- Interreg-Projekt "Netværksdannelse og kompetenceudvikling"
- Studietur for forvaltningen og udvalg

Kulturfaggruppe

Kulturfaggruppen støtter det grænseoverskridende samarbejde på kulturområdet. Den består af medarbejdere fra de respektive kulturforvaltninger i de syv regionale partnerforvaltninger i Region Sønderjylland-Schleswig, Land Schleswig-Holstein og Region Syddanmark. Kulturfaggruppen er desuden administrativ styregruppe for Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig og har bl.a. følgende opgaver:

- Forberedelse af kulturudvalgets møder
- Idéer, erfaringsudveksling, behandling af kulturelle emner

Kulturfaggruppen havde følgende medlemmer i december 2023:

- Lone Winther Romme, Sønderborg Kommune
- Mareike Hölker-Grzimek, Stadt Flensburg
- Lotte Rosing Videbæk, Region Syddanmark
- Nathalie Gerstle, Kulturstiftung Nordfriesland
- Gry Vissing Jensen, Haderslev Kommune
- Claudia Koch, Kulturstiftung Schleswig-Flensburg
- Rebecca Dohm, Tønder Kommune
- Dörte Törper, Land Schleswig-Holstein
- Lise Lotte Urfe, Aabenraa Kommune

Kulturfaggruppen afholdt møde den 23.02.2023, 23.03.2023, 10.05.2023, 30.8.2023 og 17.11.2023 og beskæftigede sig med følgende emner:

- Forberedelse og efterbehandling af kulturudvalgets møder
- Årsberetning og årsregnskab 2022
- Afslutning KursKultur2.0
- Kulturaftale 2021-2024
- Forberedelse af en ny Kulturaftale
- Evaluering faglige styregrupper Kulturaftale

- Kulturboost initiativ
- Borgerprojektfond
- Interreg-Projekt "Netværksdannelse og kompetenceudvikling"
- Kulturtræf 2024
- Kulturuge 2024

Vidensklynge sprog

Da Interregprojektet KursKultur2.0 sluttede, besluttede den nedsatte styregruppe for arbejds pakken "Nabosprog" at fortsætte deres arbejde i form af en vidensklynge. Grundet det store sammenfald af medlemmer med Faggruppen for Sprog og Interkulturel forståelse under Regionskontor & Infocenter er de to grupper smeltet sammen under navnet "Vidensklynge sprog". I 2023 blev der afholdt møde den 15.11.2023:

Emnerne var:

- IDT 2025 (Internationale Tagung der Deutschlehrer:innen)
- Udvikling undervisningsfag tysk i Danmark
- Status efterspørgsel undervisningsmateriale
- Transportpulje

Faggruppe Børn, unge og fritid

Faggruppen Børn, unge og fritid er et fagligt netværk, som sikrer en regelmæssig udveksling af idéer og initiativer på området børn, unge og fritid mellem partnerforvaltningerne.

Faggruppen Børn, unge og fritid havde følgende medlemmer i december 2023:

- Thomas Dau-Eckert, Stadt Flensburg
- Svend Goldenbaum, Kreis Nordfriesland
- Thore Naujeck, Deutscher Jugendverband für Nordschleswig
- Kristin Schmidt, Kreis Schleswig-Flensburg
- Ronni Rix Back, Tønder Kommune
- Uffe Lykke Vind, Aabenraa Kommune
- Britta Oriwohl, Haderslev Kommune
- Hinnerk Petersen, Sydslesvig Danske Ungdomsforeninger
- Bjarne Kjær Christensen, Sønderborg Kommune

Faggruppen Børn, unge og fritid afholdt et møde den 29.3.2023. Faggruppen beskæftigede sig med Kulturboost og Borgerprojekt fonden.

Faggruppen SpoReg (Sport i regionen)

Faggruppen er en sammenslutning, som består af repræsentanter for idrætsorganisationer på begge sider af grænsen. Faggruppens møder tager på den ene side sigte på gensidig udveksling af informationer om initiativer, aktiviteter og projekter i grænseområdet, og på den anden side på at forbedre samarbejdet mellem idrætsorganisationerne i regionen, arrangere stævner for idrætsudøvere på begge sider af grænsen samt intensivere ungdomsarbejdet og støtte op om gensidig deltagelse i træningscamps og arrangementer.

Faggruppen SpoReg havde følgende medlemmer i december 2023:

- Karin Petersen, DGI
- Jens Christian Hansen, Danmarks Idrætsforbund, DIF
- Tade Corinth, Kreissportverband Nordfriesland, KSV Nordfriesland
- Susanne Weidemann, Kreis Schleswig-Flensburg

- Thore Naujeck, Deutscher Jugendverband für Nordschleswig
- René Lange, Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, SDU
- Doris Kempe, Sportverband, SV Flensburg
- Marion Blasig, Kreissportverband Schleswig-Flensburg, KSV SL-FL

Faggruppen afholdt møde den 22.02.2023, 20.9.2023 og 15.11.2023. Faggruppen SpoReg beskæftigede sig med følgende emner:

- Skoleidrætsdag efterfølgerarrangement
- Borgerprojektfond
- Interreg-Projekt "Netværksdannelse og kompetenceudvikling"
- Aktualisering af kommissorium
- Udviklingsplan for området sport
- Erfaringsudvikling

Udveksling af information med partnerne

Bestyrelsesmedlemmerne bliver regelmæssigt informeret om aktuelle emner og udviklinger i et politisk nyhedsbrev, som blev udsendt fem gange i 2023.

Slotsdialog

Den 21. september 2023 gennemførte Handwerkskammer Schleswig-Holstein, Region Sønderjylland-Schleswig og Industrie- und Handelskammer Flensburg for anden gang slotsdialogen.

I den dansk-tyske kontekst drøftede omkring 70 eksperter fra Tyskland og Danmark konkrete udfordringer, fandt pragmatiske løsninger og lærte af hinanden.

- Nationale hjemmesider om løn og den schweiziske lønberegner
- Digitalisering ved grænsen
- Forum Etablering: Uddannelsesregion for den grønne omstilling og fremtidstemaer"

Resultater fra og et indtryk af arrangementet findes på vores hjemmeside www.region.dk under følgende link:

<https://www.region.dk/region/dk/arbeitsfelder/kooperationen/Slotsdialog.php>

Slotsdialog, Glücksburg

Servicering og udbygning af netværk og medlemskaber

- **AEBR** (Europæiske Grænseregioners Arbejdsfællesskab) og særligt de tyske medlemmers gruppe var særligt aktive i 2023. Der blev afholdt 9 møder, hovedsagligt virtuelt, i bestyrelsen, med de tyske medlemmer eller i fagudvalg.
- På grund af projektarbejdet for Region Sjælland var der en lang række kontakter til partnere i **Femern Bælt regionen**.
- **DANGER112** –Samarbejdet blev fortsat succesrigt. I fokus stod arbejdet med en fornyelse af den dansk-tyske katastrofehjælp aftale.
- **DialogForumNorden** indkaldte til 2 møder.

Regionskontor & Infocenter

2023 var et travlt og succesfuldt år for Regionskontor & Infocenter. Arbejdet var præget af dynamik og en hurtig reaktion på ydre påvirkninger. Mange informationer blev videresendt og offentliggjort for at støtte og forbedre informationsstrømmen i Region Sønderjylland-Schleswig.

Lederen af Regionskontoret, Peter Hansen, gennemførte 253 tjenestemøder, interviews, møder, foredrag og netværksmøder.

P-skiver

Gammelt emne - nye følelser for et gammelt emne

Tilbage i 2009 udviklede Regionskontor & Infocenter en parkeringsskive, der lever op til de gældende tyske og danske lovkrav. På grund af en praksisændring i Flensburg ved overvågning af parkeringsområder blev parkeringsskiveproblematikken diskuteret i både de tyske og danske medier i begyndelsen af året, hvilket førte til en enorm interesse for den dobbelte parkeringsskive fra offentligheden og fortsætter den dag i dag. Regionskontor & Infocenter modtog flere tusinde henvendelser og uddelte ca. 3000 parkeringsskiver.

På grund af de gældende tyske regler er formatet på en parkeringsskive strengt defineret og skal bruges af alle trafikanter. Der er ingen undtagelser for udenlandske køretøjer eller trafikanter.

Med den dobbelte p-skive tilbyder Region Sønderjylland-Schleswig en enkel løsning, der gør opmærksom på de særlige forhold i lovgivningen i begge lande, men samtidig tilbyder en omkostningseffektiv løsning.

Dansk-tysk parkeringsskive

Markedsføring og offentlighedsarbejde

I 2023 blev der udsendt 13 pressemeddelelser fra Regionskontor & Infocenter. Pressemeddelelserne gav generel information om nye udviklinger i Region Sønderjylland-Schleswig. Interesse i pressemeddelelser må betegnes som lavt i fortiden. 34 nyheder blev offentliggjort på hjemmesiderne region.dk|de og pendlerinfo.org.

Region Sønderjylland-Schleswig, Regionskontor & Infocenter blev nævnt 91 gange i pressen og andre publikationer.

Lederen af Regionskontor & Infocenter gav 37 interviews om grænseoverskridende samarbejdsemner.

Følgende publikationer blev udgivet:

- Årsberetning 2022
- Ny folder: Børnepenge
- Ny folder: Dansk kurser
- Ny folder: Kurser i tysk
- Ny video: Selvangivelse 2022 - grænsegængerreglen
- Ny video: Selvangivelse 2022 - Begrænset skattepligt
- Video om Region Sønderjylland-Schleswig

Nyhedsbrevet "Regionsinfo" er udkommet 3 gange og har 821 abonnenter. Det rapporterer om nyheder fra Region Sønderjylland-Schleswig, men netværkspartnere har også mulighed for at offentliggøre deres information på denne måde. Nyhedsbrevet "Pendlerinfo" udkom fire gange og har 805 abonnenter. Pendlerinfo-nyhedsbrevet behandler aktuelle emner af interesse for grænsependlere.

Region Sønderjylland-Schleswigs hjemmesider www.region.de, www.region.dk og www.pendlerinfo.org blev godt modtaget i 2023. I perioden fra 1. januar til 31. december 2023 var der 26.270 besøg på www.region.de|dk og 124.853 besøg på www.pendlerinfo.org. Der bliver løbende lagt nyheder på hjemmesiderne.

Region Sønderjylland-Schleswig er også repræsenteret på Facebook med 1.164 likes. Her bliver der lagt informationer ud og gjort opmærksom på arrangementer. Dette medie bruges også til at gøre opmærksom på hjemmesiderne region.de|dk og pendlerinfo.org. I 2023 blev der offentliggjort 60 Facebook-opslag.

Finansiering af Regionskontor & Infocenter 2023 og 2024

Regionskontor & Infocenter er finansieret af partnerne på følgende måde:

Partnere	2023		2024	
	DKK	EUR	DKK	EUR
Region Syddanmark	1.887.100	253.302	1.925.020	258.392
Sønderborg Kommune	181.740	24.395	232.628	31.225
Haderslev Kommune	135.890	18.240	173.345	23.268
Tønder Kommune	90.594	12.160	114.765	15.405
Aabenraa Kommune	144.176	19.352	183.342	24.610
Kreis Nordfriesland	813.167	109.150	876.367	117.633
Kreis Schleswig-Flensburg	813.167	109.150	876.367	117.633
Stadt Flensburg	813.167	109.150	876.367	117.633

